

Latentni obilici devijantnosti za vrijeme krize suvremenog društva uzrokovane globalnom pandemijom

---

Pavlović, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:746280>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Ana Pavlović

**LATENTNI OBLICI DEVIJANTNOSTI ZA
VRIJEME KRIZE SUVREMENOG DRUŠTVA
UZROKOVANE GLOBALNOM
PANDEMIJOM**

Završni rad

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

ANA PAVLOVIĆ

**LATENTNI OBLICI DEVIJANTNOSTI ZA
VRIJEME KRIZE SUVREMENOG DRUŠTVA
UZROKOVANE GLOBALNOM
PANDEMIJOM**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 2021.

Sadržaj

Sažetak	4
1. Uvod	5
2. Devijantnost.....	6
2.1. Kriminološke teorije.....	6
2.2. Biološke teorije.....	7
2.3. Psihološke teorije	8
2.4. Sociologijski pristup devijantnosti	8
2.5. Opće teorije devijantnosti.....	9
3. Invencija svakodnevice	11
3.1. Taktike i strategije	12
4. Krize u suvremenom društvu.....	13
4.1. Globalna pandemija.....	13
4.2. Globalna pandemija u Hrvatskoj	14
5. Povezanost devijantnog ponašanja i umijeća činjenja za vrijeme globalne pandemije.....	16
6. Zaključak	19
7. Popis literature.....	21

Sažetak

Ovaj završni rad obrađuje temu prisutnosti latentnih oblika devijantnosti za vrijeme krize suvremenog društva uzrokovane globalnom pandemijom, pri čemu se koriste koncepti inercije svakodnevice, odnosno taktika i strategija teoretičara Michela de Certeaua. Primjenom navedenih socioloških teorija na aktualna događanja u svijetu koja se odvijaju za vrijeme krize se žele analizirati djelovanja pojedinaca i/ili grupa koja bi se mogla odrediti kao devijantna u vidu taktika kojima se služe kako bi izbjegli strategije nadležnih.

Ključne riječi: devijantnost, latentnost, globalna pandemija, taktike, strategije

1. Uvod

Tema ovog završnog (preddiplomskog) rada je primjena teorijskog koncepta invencije svakodnevice, odnosno principa taktika i strategija sociologa Michela de Certeaua i sociološkog određenja devijantnog ponašanja na aktualnu krizu suvremenog društva uzrokovanu globalnom pandemijom.

Cilj ovog završnog rada je ukazati povezanost spomenutih socioloških teorija i same prakse, odnosno ljudskog djelovanja za vrijeme osobnog nezadovoljstva zbog situacije u socijalnom svijetu, ali i u svijetu općenito.

Nešto više od godinu dana ljudi u većini dijelova svijeta žive izmijenjenim načinom života i svoje obaveze i želje prilagođavaju trenutnim stanjem stvari. Izbijanje virusa u veljači prošle godine je zahtijevalo potpunu reformu dosadašnjeg načina života i kako bi se obuzdalo njegovo širenje pa tako i smanjio broj žrtava, od nadležnih se očekivalo da će sukladno s tim razviti određene strategije. Ljudi su ih iz neznanja i straha prihvatili sa očekivanjem da je to samo privremeno dok se situacija ne smiri. Kako je vrijeme prolazilo, nezadovoljstvo ljudi strategijama nadležnih je raslo. Društvo je prisilno prestalo biti društveno, socijalna distanca je od čovjeka tražila da zanemari jednu od svojih osnovnih potreba, socijalizaciju. Na neki način društvo je izgubilo svoju bit, a nezadovoljstvo njenih članova je jačalo jer su sve više postajali svjesni kako ono ključno u društvu jest razmjena pa su tako uvidjeli velike propuste i nedostatke u svim aspektima održivosti čovjeka i čovječanstva za vrijeme novih pravila i zakona koja su postojala radi suzbijanja globalne pandemije.

2. Devijantnost

Prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije (stranica posjećena 24. kolovoza 2021.) devijantno ponašanje jest ljudsko ponašanje koje odstupa i razlikuje se od društveno prihvatljivog, poželjnog i zadanog oblika ponašanja koje se time razlikuje od konformizma. Svako društvo i društvena zajednica je prožeta svojim vlastitim vrijednostima i normama koje su prihvaćene među njezinim članovima pa samim time svako odstupanje od istih bi se moglo okarakterizirati kao devijantnost, odnosno devijantno ponašanje. Stoga, kada govorimo o teorijskom okviru pojma devijantnosti svakako treba govoriti o vrijednostima i normama određene društvene zajednice, kao i načinima socijalizacije unutar nje i oblicima socijalne kontrole.

Mnoge znanstvene discipline proučavaju devijantne oblike ponašanja pa prema tamo razlikujemo kriminološke, biološke i psihološke teorije devijantnosti. Sociološki pogled na devijantno ponašanje razvija određene teorije koje pokušavaju objasniti uzroke i razloge takvog ponašanja, a neke od njih su – *teorija anomije, socijalizacijska teorija ili teorija učenja, teorija etiketiranja, konfliktna teorija i teorija socijalne kontrole.*

2.1. Kriminološke teorije

Prema Matić (2003: 67) kriminološke teorije utemeljenje su na shvaćanju engleskog pionira kriminologije Charlesa B. Goringa da je kriminalno ponašanje rezultat stečenih navika koje su naučene prilikom pogrešnog odgoja. Goring spominje pojam "*kriminalne dijateze*" kojom želi uspostaviti hipotezu o mogućnosti postojanja jednog karaktera koji pripada svim ljudima i to po Goringu predstavlja "*stupanj kriminogenosti*". Takvo se određenje, navodi Matić (2003:68), ne može izravno mjeriti budući da je to hipotetska konstrukcija i uključuje povezanost kriminalne dijateze sa ostalim čimbenicima, poput utjecaja okoline, odgoja, podrijetla i osobina.

Utemeljitelj moderne kriminologije Enrico Ferri (1905, prema Matić, 2003: 69-70) odbacuje načelo "slobodne volje" i usvaja načelo "znanstvenog determinizma" pa tako uočava kriminalno ponašanje kao posljedicu međusobne povezanosti i djelovanja antropoloških, socijalnih i fizičkih čimbenika. Ferri razvrstava prijestupnike prema organskoj konstituciji, fizičkoj konstituciji i osobnim karakteristikama kriminalaca pri čemu prijestupnike razlikuje kao

duševne bolesnike, rođene prijestupnike, prijestupnike iz navike, prijestupnike iz strasti, slučajne prijestupnike i prijelazne tipove.

2.2. Biološke teorije

Prema Matić (2003: 79) biološke teorije o devijantnosti ističu da genetski ustroj nekih osoba ukazuje na njihovu inklinaciju devijantnom ponašanju, odnosno da postoje genetski naslijeđene osobine koje stvaraju predispoziciju za devijantno ponašanje ili izravno utječu na devijantnost. Za potpuno razumijevanje takvog ponašanja potrebno je promatranje u konkretnoj socijalnoj stvarnosti.

Konard Lorenz (1992, prema Matić 2003: 77) jest biolog koji je u svom radu i djelu govorio o "urođenoj agresivnosti" i "borbi za opstanak" kao temelju čovjekova življenja. Lorenz govori o osam čovjekovih *izuma* koji prijete čovječanstvu i kulturi i uništavaju one najplemenitije ljudske osobine i sposobnosti jer "urođena agresivnost" i "borba za opstanak" se ne mogu smjestiti u "biologijske koncepcije" devijantnosti. To su:

čovjeka od čovjeka, gurajući sve na uski prostor, izazivajući agresivnost;

Opustošenje prirodnog životnog prostora, koje osim same činjenice uništenja temeljnih preduvjeta biološkog življenja uništava i svako strahopoštovanje pred ljepotom i veličinom svijeta....;

Natjecanja čovjeka sa samim sobom, koji dovodi do stalnog izmišljanja novih ciljeva, a sukladno tome i pravila u međuljudskim odnosima, te kroz relativizaciju svega, svugdje i uvijek ostavlja čovjeka u stanju slijepila za prave vrijednosti;

Slabljenje i izbljeđivanje svih snažnih osjećaja i afekata, tj. bezimena dosada koja zamjenjuje prirode kontraste boli i radosti;

Odbijanje tradicije, tj. Nedostatni kontakt između roditelja i djece, koja od najranije dobi počinju pokazivati patološke posljedice;

Porast indoktrinacije i podložnosti indoktrinaciji, što omogućuje manipulaciju velikim masama ljudi;

Naoružavanje čovječanstva nuklearnim oružjem, kojeg posjedujemo dovoljno da stotinjak puta naš jedini planet pretvorimo u beskonačnu hrpu nevidljivih čestica, a to je konačni proizvod u povijesti nezabilježene mobilizacije mentalnih i materijalnih potencijala čovječanstava;

i konačno *Genetsko propadanje*, gdje naglašava da je naše visoko osjećajno vrednovanje onog što je dobro i čestito, danas još jedini faktor koji devijantne pojave u socijalnom ponašanju podvrgava donekle djelotvornoj selekciji, a svi sustavni grijesi čovječanstva rezultiraju time da je modernom čovjeku uskraćen svaki sud o dobru i zlu, pa se često ne razlikuje zlo od osobe koja ga čini." (Matić,2003: 77-79)

2.3. Psihološke teorije

Prema Matić (2003: 80) psihološke teorije devijantnosti se baziraju na motivacijama i nagonima i procesima promjene u razvoju. Najznačajniji autori psiholoških teorija devijantnosti su Sigmund Freud, Erik Homburger Erickson i Erich Fromm. Psihološke teorije upotpunjuju teorije devijantnosti koje su utemeljene na organskim uzrocima i stavljajući pojedinca u društveni okvir pružaju kvalitetnije istraživanje devijantnosti.

2.4. Sociološki pristup devijantnosti

Matić (2003: 90) spominje kako postoje dva pristupa u kojima sociologija pristupa istraživanju devijantnosti, a nazivaju se *socijalna patologija* i *socijalna dezorganizacija*. Socijalna patologija primjenjuje biološke koncepte devijantnosti na društvene okvire, smatrajući da se uzrok devijantnosti nalazi u patološkim uvjetima življenja u gradovima i velikim društvima. Polazi od psihičkih oboljenja pojedinaca i uvjerenja da zdravo društvo ima univerzalne zakone, ali isto tako postoji mogućnost razvijanja patoloških i abnormalnih pojava poput kriminala, samoubojstva, nasilja itd. Takve pojave se karakteriziraju kao tzv. oboljenja jer odstupaju od očekivanja zajednice. Odstupanje od očekivanja, odnosno devijantno ponašanje se promatra kroz dvije perspektive – kao bolest unutar društva i kao bolest pojedinih osoba. Autor napominje da je socijalno patološki pristup povezan s vremenima brze urbanizacije i jačanja društvene diferencijacije uzrokovane imigracijskim procesima. Postavlja se pitanje na kraju kakvo je to zdravo ponašanje, a kakvo je bolesno ponašanje i po čemu se razlikuje devijantno od normalnog. (Prema Matić, 2003: 90-93)

Prema Matić (2003: 93) s vremenom i pojavom kulturne raznolikosti kao i pitanja egzistencijalnih vrijednosti, pristup socijalne patologije blijedi. Pojavljuje se koncepcija socijalne dezorganizacije koja početak problema uviđa u nestabilnosti društvenih normi i aktivnostima zajednice, a nejednak društveni razvitak rezultira devijantnim ponašanjem. Društvena organizacija je utemeljena na društveno prihvaćenim normama koje predstavljaju standard, a svako odstupanje od njih se manifestira kao dezorganizacija. Louis Wirth (1938: 1-24, prema Matić 2003: 96-100) opisuje šest osnovnih momenata urbanizma koji predstavljaju funkcionalne elemente za porast devijantnog ponašanja – normativni konflikt, brze kulturne promjene, pokretljivost, materijalizam, individualizam, i porast formalne socijalne kontrole. Matić (2003:

100) spominje kako su se mnogi teoretičari složili kako ovakav koncept socijalne dezorganizacije nalikuje već spomenutom konceptu socijalne patologije, samo što se razina pojedinca preslikana na razinu grupe.

2.5. Opće teorije devijantnosti

Jedna od teorija jest *teorija anomije*. Prema Matić (2003: 101) anomija označava obilježje društvene strukture u kojoj zakoni, norme, običaji i moral ne djeluju kao regulacijski elementi u društvu što se manifestira u obliku društvene devijantnosti zbog individualnog nesnalaženja i neizvjesnosti. Emile Durkheim (1951, prema Matić 2003: 102-105) smatra da se devijantno ponašanje manifestira na razini pojedinca kao stanje tjeskobe, neizvjesnosti i traženja pa se tako objašnjenje krije u društvu kojem se taj pojedinac nalazi. Durkheim spominje kako je devijantno ponašanje normalan i neizbježan dio socijalnog svijeta i integralan dio zdravih društava, a isto tako tvrdi da zločin ima i pozitivne funkcije jer svaka promjena započinje nekakvim odstupanjem od dosadašnjih normi, dok se negativne funkcije uočavaju prilikom visoke stope devijantnosti. Robert K. Merton (1938, prema Matić 2003: 105) anomiju određuje kao slom u kulturnoj sferi koji je okarakteriziran kao nepodudarnost između društvenih ciljeva, odnosno vrijednosti i sredstava, ili normi. Merton stavlja naglasak na individualnu reakciju i tako razlikuje 5 adaptivnih modela koji usklađuju društvenu ulogu sa načinom njena postizanja, odnosno usklađivanje ciljeva i sredstava za postizanje ciljeva – konformizam, inovacija, ritualizam, povlačenje i pobuna. D. Riesman (1950, prema Matić 2003: 109) smatra da se anomija može rastumačiti i kao stanje duha, odnosno osobina ličnosti pa time razlikuje tri tipa ličnosti u modernom socijalnom svijetu – *konformisti, autonomni individualisti i anomičke osobe*. Autori Simon i Gagnon (1976, prema Matić 2003: 111) su proširili pet Mertonovih adaptivnih na devet, koji se temelje na mogućnosti pristupa kulturnim ciljevima i nagradi koja se postiže realizacijom tih ciljeva – *optimalni konformist, nezainteresirano konformist, prisilan izvršitelj, prilagođeni devijant, nezainteresirana osoba, bjegunac, konvencionalni reformist, misionar i potpuni pobunjenik*.

Socijalizacijska teorija ili *teorija učenja* prema Matić (2003: 112) tumači da se devijantnost, kao i svako drugo ponašanje uči. Edwin H. Sutherland (prema Matić, 2003: 113-114) tvrdi da je devijantno ponašanje efekt normativnog konflikta, odnosno da na individualnoj razini normativni konflikti ishode devijantnošću kroz diferencijalnu asocijaciju, tzv. naučeno

definirano ponašanje od primarnih skupina. Prema Matić (2003: 114) autor McCaghy (1985) proširuje popis karakteristika devijantnog ponašanja:

"Devijantno ponašanje *naučeno je ...*

Devijantno ponašanje *naučeno je u interakciji s drugim osobama u procesu komunikacije.*

Glavni dio naučenog devijantnog ponašanja *javlja se najviše u bliskim osobnim grupama; (...)*

Učenje devijantnog ponašanja uključuje: a) tehnike devijantnosti (...) i b) *specifične smjernice motivacije, sklonosti, racionalizacije i stavova.*

Specifični pravci motivacija i sklonosti naučeni su iz jasnoće normi kao povoljnih i nepovoljnih. *Ovi prijedlozi (sudovi, tvrdnje) priznaju postojanje proturječnih normi.*

Osoba postaje devijantna zato što jedan odmak od definicije povoljno utječe na kršenje normi putem definicija nepovoljnih za kršenje normi. (...)

Diferencijalna asocijacija može varirati u frekvenciji, trajanju, prednosti i intenzitetu. (...)

Proces učenja devijantnosti s asocijacijom s devijantnim o nedevidantnim uzorima uključuje sve mehanizme od kojih se sastoji svako drugo učenje. (...)

Devijantno je ponašanje izraz općih potreba i vrijednosti, ali ono nije objašnjeno tim općim potrebama i vrijednostima, a nedevidantno ponašanje izraz je istih potreba i vrijednosti. ..." (Matić 2003: 114-115)

Ronald Akers (1985, prema Matić 2003: 115) tvrdi kako je devijantno ponašanje ishod učenja predložaka koje dočaravaju neka ponašanja kao poželjna pa tako i devijantna ponašanja.

Teorija etiketiranja temelji se na označavanju pojedinca kao devijantna i reakcije društva oko njega. Howard Becker (1973, prema Matić 2003: 119) definira devijantno ponašanje kao ono koje ljudi takvim ocijene pa se tako sama devijantnost ne odnosi direktno na norme društvenog sustava, već na reakcije i sankcije društva na djelo. Becker ističe kako devijantno ponašanje ne stvara potrebu za socijalnom kontrolom, nego socijalna kontrola kreira devijantnost. Teoretičar Edwin Lemert (1972, prema Matić 2003: 120) razlikuje primarnu od sekundarne devijantnosti, primarna devijantnost uključuje uzrokovanje sekundarne koja zapravo predstavlja pomirenje pojedinca sa etiketom devijanta. Za Lemerta devijantna etiketa za sobom povlači i devijantnu društvenu ulogu koju jedinac prihvaća i koja postaje glavni socijalni status koji će jedinaac posjedovati.

Prema Matić (2003: 124) *konfliktne teorije* prihvaćaju perspektivu prema kojoj devijantnost predstavlja sukob između interesa različitih društvenih skupina i željene moći pri čemu se oblikuje javno mnijenje i društvena politika. Nezadovoljstvo i različitost između

društvenih klasa promiče društveni nagon koji se vodi provedbom osobnih interesa pa se time rađa konflikt i odstupanje od normi društveno prihvatljivog ponašanja u svrhu pokazivanja moći i ostvarenja vlastitih interesa. Matić (2003: 128) nadodaje kako se glavni izvor devijantnog ponašanja nalazi unutar društvene strukture pri čemu se odgovornost za takvo ponašanje sklanja sa osobe koja je označena kao devijant jer je prisiljena tako se ponašati zbog društvenog okruženja kojim vladaju konflikti između klasa.

Prema Matić (2003: 129) najpopularnija teorija koja objašnjava devijantno ponašanje jest *teorija socijalne kontrole*. Ta teorije zapravo sjedinjuje psihoanalizu pojedinca i njegovu borbu sa prirodnim instinktom i tako kreće od pretpostavke da odsustvo socijalne kontrole unutar zajednice zapravo ishodi devijantnim ponašanjem. Autori Arnold i Brungardt (1983, prema Matić 2003: 133) ističu kako suvremene teorije socijalne kontrole polaze od iduće dvije hipoteze:

"a) ljudska je priroda na negativnoj strani neutralne točke; ljudi su prirodno egocentrični i teže zadovoljenju vlastitih želja i potreba na najlakši mogući način, čak i nedopuštenim sredstvima;

b) smanjivanjem stupnja unutarnje i izvanjske kontrole omogućuje devijantno ponašanje." (Matić, 2003:133-234)

Ukratko, teorija socijalne kontrole ukazuje kako je devijantno ono ponašanje u kojemu je vidljivo da pojedinac odbacuje općeprihvaćene norme iz osobnih razloga, odnosno nezadovoljstava.

3. Invencija svakodnevice

Invencija svakodnevice jest djelo francuskog znanstvenika Michela de Certeaua koji je svoj životni vijek proveo baveći se osim sociologijom i antropologijom, političkom ekonomijom, lingvistikom, filozofijom itd. U svojim radovima često puta raspravlja o marksizmu, strukturalizmu i zapadnom etnocentrizmu, iskazuje sumnje o objektivnosti znanstvenih ustanova i upozorava na hijerarhijske ovisnosti. Djelo *Invencija svakodnevice* prvi put je objavio u drugom mjesecu 1980. godine u džepnom izdanju, nakon istraživanja koje je provodio od 1974. godine do 1978. godine. De Certeau u dvom djelu govori o postupanjima ili svakodnevnim "načinima činjenja" koji predstavljaju tamnu podlogu društvenog djelovanja i ostaju prekriveni ako se određenim teorijskim pitanjima, metodama, stajalištima i kategorijama, takva postupanja ne obnaže, odnosno ne osvijetle.

"Svakodnevnica je posuta čudesima, taložinom jednako zasljepljujućom (...) poput one pisaca ili umjetnika. Nemajući vlastita imena, na svim se vrstama jezika upriličuju povremene svečanosti koje se pojave, nestanu i iznova počnu." – Michael de Certeau, *La Culture au pluriel* (1974: 244-245)

3.1. Taktike i strategije

Michel de Certeau (2002: 40) razlikuje ova dva pojma i načina djelovanja na slijedeći način; *strategije* – za njega je to proračun odnosa snaga koji se može realizirati u trenutku kada se sposobni pojedinac uspije izdvojiti od svoga okruženja. Tada se voljni pojedinac nalazi na mjestu koje je njemu poznato, odnosno njegovo vlastito, i kao takvo mu poslužuje kao osnova za održavanje odnosa s izvanjskim različitostima. Upravo su područja poput znanosti, politike i ekonomije zauzela takve "strateške prostore" kako bi provodile svoje ciljeve. Dok s druge strane *taktike* – predstavljaju proračun koji ne zauzimaju određeni vlastiti prostor i time gube na prednosti, mogućnosti širenja i stvaranja neovisnosti u odnosu na okolnosti. Kako taktika ne zauzima vlastiti prostor, ona ovisi o vremenu i spremna je na spontane i iznenadne prilike za moguće ostvarenje svoje koristi. Taktike će se tako odvijati u određeno vrijeme, u što podobnijim uvjetima kombinirajući razne činitelje, ali bez ikakvog intelektualnog smjera već kao puko korištenje prilike.

De Certeau (2002: 40-41) spominje kako mnoge svakodnevne aktivnosti ili prakse, poput govorenja, čitanja, kupovanja i sl., omogućuju provođenje taktika, odnosno predstavljaju taktičke vrste. Autor tvrdi kako su taktike prisutnije kada opadne lokalna stabilnost, ali isto tako ukazuju na intelektualni zor činitelja koji otkrivaju svoje (ne)zadovoljstvo strategije koje se temelje na principu odnosa prema moći.

Michel de Certeau (2002: 82) razliku u strategijama i taktikama ističe prema njihovim mogućnostima pa su tako prema njemu strategije podobne nešto proizvesti, nešto umrežiti i nametnuti, dok se taktike tim strategijama mogu koristiti, njima manipulirati ili ih izigrati. Sukladno tome, *načini činjenja* predstavljaju određenu igru između strategija i taktika, točnije prikazuju kako će akter reagirati na određene, često puta institucionalizirane, strategije i kako će se prema njima odnositi.

4. Krize u suvremenom društvu

Prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije (stranica posjećena 03. rujna 2021.) kriza označava razdoblje koje je obuhvaćeno dubokim i sveobuhvatnim poremećajem u životu individua ili funkcioniranju društva. Takvo razdoblje je okarakterizirano trajnim i teškim posljedicama vidljivima u društvu, a predstavlja neko prijelomno i prolazno teško stanje. Krize u društvu se događaju u političkim, ekonomskim i kulturnim sferama. Kriza koja je pogodila sve sfere društva, i političku i ekonomsku i kulturnu je pandemija koja se raširila na globalnoj razini. Prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije (stranica posjećena 03. rujna 2021.), pandemija označava širenje neke bolesti na velike prostore, a najčešće je riječ o zaraznim bolestima. Svjetska zdravstvena organizacija je u 21. stoljeću proglasila dvije pandemije, pandemiju svinjske gripe 2009. godine i pandemiju COVID-19 bolesti 2020. godine.

4.1. Globalna pandemija

Zbog nastale situacije u svijetu Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization) je dana 11. ožujka 2020. godine proglasila globalnu pandemiju koronavirusa. Na današnji dan, 24. kolovoza 2021. godine, u svijetu je zabilježeno više od 212 milijuna zaraženih osoba i oko 4 400 000 preminulih.

U vrlo kratkom vremenu svijet je bio primoran promijeniti svakodnevicu. Koronavirusna bolest (COVID – 19) je virusna bolest koja pogađa dišne puteve uzrokovana novim virusom SARS-CoV-2. Dosadašnja istraživanja su pokazala da su se prvi slučajevi zaraze ovim virusom zabilježili krajem 2019. godine u kineskom gradu Wuhanu. Tamo su doktori uočili velik broj upala pluća popraćenim sa simptomima gripe. Nedugo kasnije, 7. siječnja 2020., kineski znanstvenici otkrili su pojavu novog koronavirusa. Zbog želje smanjenja širenja epidemije, kineske vlasti poduzimaju razne mjere kako bi spriječili katastrofu. Stavljanjem pod karantenu grada Wuhana i ostalih gradova, ograničavanjem međunarodnog zračnog prometa i dezinfekcijom javnih površina NR Kina nije uspjela u svojoj namjeri sprečavanja širenja virusa. Vrlo brzo je virus bio raširen po čitavom svijetu, broj oboljelih je naglo rastao, ali ono što je zaprepastilo svijet jest velik broj preminulih

Dana 08. prosinca 2020. godine cijepljena je prva osoba protiv korona virusa. Pojavljivanje cjepiva na zdravstvenom tržištu je čovječanstvu dalo nadu da bi se već dugotrajnom stanju krize moglo stati na kraj. Cijepljenje cjepivom protiv koronavirusa nije bilo obavezno na globalnoj razini pa je se tako našlo na meti osuda mnogih zbog popriličnog brzog izlaska na zdravstveno tržište. Na raspolaganju je bilo više cjepiva različitih proizvođača, poput – AstraZenece, Pfizera, Moderne i Jenssena, koje su građani mogli birati. Neki kasniji zdravstveni slučajevi cijepljenih osoba su izazvali dodatne sumnje u samu učinkovitost cjepiva pa ideja o globalno procijepljenom stanovništvu nije ostvarena. Na današnji dan, 03. rujna 2021. godine, prema Google novostima u svijetu je preko 5 milijardi ljudi primilo dozu cjepiva protiv korona virusa, oko 2 milijarde je potpuno cijepljenih osoba, što čini 27,7% potpuno cijepljenje populacije.

Koronavirus i dalje ne jenjava, i dalje je prisutan u svijetu i svakodnevno se bilježe novi slučajevi zaraze. Iako su brojke oboljelih i preminulih poprilično velike, strah od virusa polako s vremenom opada. Ljudi su željni vratiti se načinu života prije pojave pandemije. U svijetu je je poprilično raznolika situacija, svaka država za sebe stvara strategije s kojima će pobijediti borbu sa virusom i rijetko koja se država na planeti Zemlji ne pridržava apsolutno nikakvih strategija, odnosno mjera s kojima će spriječiti zarazu svojeg stanovništva koronavirusom. Na današnji dan, 03. rujna 2021. godine, prema Google novostima u svijetu je oboljelo 219 milijuna ljudi od koronavirusa, od kojih je 4,5 milijuna preminulo.

4.2. Globalna pandemija u Hrvatskoj

Prvi slučaj koronavirusa u Hrvatskoj je zabilježen 25. siječnja 2020. godine. Vlada RH je upoznala građane sa novonastalom situacijom, ističući kako je situacija pod kontrolom jer su se na vrijeme suočili s njom. Prvi trenutci svakako nisu bili toliko zabrinjavajući, iako su ljudi masovno odlazili u trgovine kako bi stvorili zalihe. Zbog porasta broja oboljelih i umrlih u svijetu, ali i ozbiljnosti situacije u Italiji s kojom RH dijeli morsku granicu, premijer Andrej Plenković je 12. ožujka najavio uvođenje restriktivnih mjera. Hrvatska se tako našla kao i ostatak svijeta u nezavidnoj situaciji znajući da će daljnja situacija dovesti do ekonomskog i gospodarskog pada.

Sredinom ožujka glavna okupacija hrvatskog stanovništva postaje koronavirus. Zatvaraju se vrtići, škole i fakulteti, zatvaraju se i ugostiteljski objekti, trgovine rade skraćeno. Otkazuju se i zabranjuju sva javna okupljanja, otkazani su pregledi kod doktora jer se bolnice pripremaju da postanu žarišta virusa. Građanima je preostalo da slušaju savjete stručnjaka i pridržavaju se epidemioloških savjeta. Zbog lakog širenja virusa najveću ulogu u sprečavanju daljnje zaraze je imalo socijalno distanciranje. Zatečeni iznenadnom situacijom ljudi nisu imali puno izbora. Okupio se Nacionalni civilni stožer i uz pomoć medija je upoznao stanovništvo s novim informacijama koje su prikupljali vezane uz virus. Medijska konferencija za novinare svaki dan u 14 sati je bila gledana i slušana u velikom broju na televizijskim ekranima i radio postajama.

Nacionalni stožer civilne zaštite zajedno sa Vladom Andreja Plenkovića je vodio ključnu riječ u borbi sa virusom. Nacionalni stožer civilne zaštite Republike Hrvatske se sastoji od 27 članova i svi su zaposlenici državnih i javnih tijela. Načelnik stožera je potpredsjednik Vlade i ministar unutarnjih poslova Davor Božinović. Članovi Stožera su još predstavnici svih ministarstava i predstavnici Hrvatske vatrogasne zajednice, Državnog hidrometeorološkog zavoda, Seizmološke službe Hrvatske, Hrvatskih voda, Hrvatskog Crvenog križa i Hrvatske gorske službe spašavanja. Kada govorimo o medijskim konferencijama Stožera koje su upoznavale stanovništvo sa situacijom poznata su nam slijedeća imena koja su vodila glavnu riječ – Davor Božinović, Vili Beroš, Alemka Markotić, Krunoslav Capak i Maja Grba – Bujević.

Strategije koje su koristili vladajući prilikom borbe protiv koronavirusa su se našle na meti osuda mnogih građana. Nezadovoljstvo je vremenom raslo i racionalnost takvih mjera je bila pod sve većim upitnikom. Godina 2020. je bila i izborna godina za Republiku Hrvatsku pa su se javile sumnje kako je poduzimanje određenih privremenih mjera strateška igra vladajućih oko parlamentarnih izbora. Upravo privremene mjere koje su se donosile na određeno vrijeme su u građanima budile još veće nezadovoljstvo zbog neizvjesnosti o daljnjem razvijanju situacije. Ograničenja kretanja, ograničenje okupljanja, socijalna distanca, ukidanje kulturnih i zabavnih manifestacija, zatvaranje restorana i lokala, nošenje zaštitnih maski i još mnogo drugih mjera razrađenih u sitne detalje su promijenile društveni svijet. U Hrvatskoj ideja o većinski procijepljenom stanovništvu nije zaživjela, na današnji dan, 03. rujna 2021. godine, ukupan broj primljenih doza cjepiva je nešto više od 3 milijuna, odnosno milijun i 619 tisuća osoba je u potpunosti cijepljeno što čini postotak od 39,7% procijepljenog stanovništva Republike Hrvatske.

5. Povezanost devijantnog ponašanja i umijeća činjenja za vrijeme globalne pandemije

U praksi kada govorimo o devijantnom ponašanju, razlikujemo ono ponašanje koje opazimo kao član društva i ono koje ne opazimo, ali se dogodilo. Prema mrežnom izdanju Hrvatske enciklopedije riječ latentan dolazi od latinske riječi *latens, latentis* što u prijevodu znači biti skriven pa se u hrvatskom riječ latentan koristi kada nešto želimo opisati kao neopaženo, odsono prekriveno, pritajeno i sl. Devijantno ponašanje u globalu ima u cilju ostati skriveno radi određenih sankcija, ali to nije slučaj svaki put. Latentne oblike devijantnog ponašanja možemo usporediti i sa teorijom Roberta K. Mertona koji je u svom djelu " Socijalna teorija i društvena struktura" iz 1949. godine iznio teoriju o manifestnim i latentnim funkcijama. Za Mertona manifestne funkcije jesu one koje označavaju namjerno i svjesno djelovanje socijalnog aktera u svrhu izvođenja cilja, dok su latentne one koje označavaju nesvjesno i nenamjerno djelovanje aktera čiji ishod isto tako ima utjecaj na društvo. Ali opet kada govorimo o latentnim oblicima devijantnosti oni često puta znaju biti nesvjesni oblici djelovanja, ali u globalu latentni oblici devijantnog ponašanja označavaju ponašanje koje nije primijećeno od strane društva i institucija koje provode sankcije.

Kada Michel de Certeau govori o taktikama i strategijama strategije opisuje kao neki oblik računanja ili manipulacije s odnosom snaga, dok je taktika određena odsutnošću moći (2002: 88-91). Institucije su one koje imaju moć u društvu i kroz svoje djelovanje iskazuju potrebe za upotrebom strategija jer po de Certeau strategije računaju na određeni otpor, a taktike će koristiti članovi društva kako bi svojim spretnim djelovanjem i metodama djelovali protiv nametnutih strategija pa samim time predstavljaju umijeće slaboga (2002: 90-91). Kako je već spomenuto, odnos strategija i taktika jest zapravo odnos moći u društvu. Strategije će se koristiti kao način postizanja određenih ciljeva na određeni način, a taktike će biti iskaz nezadovoljstva nametnutog režima provođenjem strategije. Ako za primjer uzmemo neko radno okruženje, nadređeni će koristiti određene strateške metode poput manipulacije s radnicima, obećavajući im novčanu stimulaciju kako bi postigli veću produktivnost i samim tim veći promet, dok će radnici koristiti određene taktike prilikom rada jer su upoznati da su te stimulacije do sad neispunjena obećanja i prilikom radnog vremena će pritajeno sebe štedjeti dok nadređeni nisu prisutni.

Latentni oblici devijantnosti se mogu povezati sa taktikama i strategijama koje spominje de Certeau. Strategije i taktike prilikom provođenja često puta za cilj imaju postići nešto što odstupa od željenog pa samim tim kroz njihovo djelovanje se moraju protezati činjenja koja su prekrivena radi lakšeg puta do cilja, ali isto tako povlači za sobom i ponašanje koje odstupa od normalnog ili trenutno društveno prihvatljivog. U principu provođenje strategija i taktika u svom činjenju često zahtjeva i devijantno ponašanje koje bi trebalo biti tajno kako bi se cilj postigao.

Ako ove spomenute teorije stavimo u vremenski okvir izbijanja globalne pandemije vrlo lako možemo shvatiti princip djelovanja strategija i taktika i uloge latentne devijantnosti u cjelini. Kada je izbila globalna pandemija vladajući su morali pripremiti strateški plan kako bi uspostavili kontrolu nad stanovništvom za vrijeme krize. Strategije koje su koristili trebale su postojati iz razloga da društvo funkcionira, ali na siguran način. To je podrazumijevalo donošenje posebnih epidemioloških mjera kako bi se stanovništvo spasilo od širenja zaraze, a kako bi i dalje donekle moglo funkcionirati u datim uvjetima. Državni vrh je posebne epidemiološke mjere donosio na određene vremenske periode. Mjere su se vrlo često ukidale i nakon njih uspostavljale nove, a stanovništvo se moralo iznova brzo privikavati na takve promjene. Mjere su se odnosile na kompletan način života članova društva, od samog kretanja, nošenja maske pa do socijalizacije. Društvo je bilo primorano pokoriti se odlukama vladajućih koje su svoje strategije odveli pod krinkom *strategija za suzbijanje virusa* jer su bile zakonski regulirane i određene od strane aparata moći. Sve veća socijalna kontrola zbog pogoršanja epidemiološke situacije, konstantno uspostavljanje novih mjera i ukidanje dotadašnjih, kao i samo trajanje razdoblja krize, kod građana je budilo netrpeljivost, sumnju u učinkovitost mjera i njihovo odbijanje. Kao reakciju na strategije aparata moći, građani su zbog nezadovoljstva trenutnom situacijom razvijali svoje taktike u određenim okolnostima. Državni vrh je sa posebnim epidemiološkim mjerama htio strateški nametnuti nova pravila kako bi epidemiološka situacija, bar prividno, bila u njihovim rukama i pod kontrolom. Michel de Certeau (2002: 40-41) je rekao da društvo krene provoditi određene taktike kada opadne lokalna stabilnost, kao u vrijeme krize, odnosno globalne pandemije. Tako se taktike javljaju kao reakcije na posebne epidemiološke mjere za vrijeme pandemije, pri čemu predstavljaju intelektualni čin koji će dobro odmjeriti i procijeniti vrijeme i prostor za njihovo provođenje kao izravna reakcija nezadovoljstva nametnutih strategija kako bi prošle neopaženo. Prema de Certeau (2002: 92) strategije računaju na otpor, a taktike će spretno koristiti vrijeme i tako uvesti neki oblik igre u temelj moći.

Nebrojeno je puta na vijestima ili u novinskim člancima i portalima izvještavano kako je zabilježeno kršenje epidemioloških mjera. To kršenje možemo okarakterizirati po principu taktike, ali isto tako i kao oblik devijantnog ponašanja. Stroža socijalna kontrola, dugotrajno razdoblje krize, nezadovoljstvo strateškom metodom vladajućih i sumnje u racionalnost njenog provođenja je kod građana izazivalo potrebu za otporom. Svako zabilježeno kršenje je bilo i sankcionirano jer su mjere bile zakonski regulirane pa se tako kršenje može definirati i kao devijantno ponašanje i kao taktika otpora. Svakako treba imati na umu da osim zabilježenih i sankcioniranih kršenja mjera, bio je veliki broj i onih koje su prošle neopaženo. Neopaženo kršenje mjera jest svakako jedna od taktika, ali isto tako i latentni oblik devijantnosti. Može se raditi o ne nošenju ili nepravilnom nošenju zaštitnih maska za lice, druženju sa većim brojem ljudi od dopuštenog, traženje propusnice za kretanjem iz netočnih ili lažnih razloga, davanje krivih i lažnih informacija epidemiološkim stručnjacima o bliskom kontaktu s drugima i još mnogo drugih poznatih i nepoznatih situacija. Sve su to djelovanja različitih aktera koja su izraz želje za otporom i slobodom.

6. Zaključak

Jasno je da aparat moći provodi strategije kako bi postigao kontrolu nad grupom, ali reakcija otpora članova te grupe se može nazvati i taktikom i latentnim oblikom devijantnosti. Taktike su korištene kako bi omogućile pojedincu stvaranje osjećaja prividne slobode koju aparat moći neće primijetiti, a ako to djelovanje bude opaženo biti će sankcionirano i označeno kao devijantno ponašanje. Tako taktike koje nisu opažene su ujedno i latentni oblici devijantnosti ako djeluju protiv aparata moći i njegovih zakonskih regulacija.

Globalna pandemija je iznenadila čovječanstvo i od njega tražila brze promjene u dotadašnjim navikama i privikavanje na "*novo normalno*". Brzina promjene i odvikavanja od starog načina života je bila velika stepenica za društvo kako bi se postiglo "*bolje sutra*". Odjednom nešto što smo jučer smjeli i što nam je bilo u potpunosti normalno i prihvatljivo, danas ne smijemo. Svako kršenje pravila i zakona je oblik devijantnosti, bez obzira što do sada takve mjere i zakoni nisu bili na snazi. Sociološki pogled na devijantnost za vrijeme globalne pandemije omogućava objašnjenje takvog ponašanja kroz mnoge spomenute teorije. *Teorija anomije* objašnjava devijantnost zbog neizvjesnosti situacije i nesnalažljivosti društva u novim okolnostima. Prema *teoriji socijalne kontrole* jasno je da pojedinac odbacuje općeprihvaćene norme iz osobnih razloga, odnosno nezadovoljstva. Perspektiva *konfliktne teorije* devijantnosti se može uočiti kod različitosti u stavu određenih grupa u društvu, npr. onih koji stvaraju teorije o koronavirusu i sumnjaju u njegovo postojanje i onih koji žive u strahu od zaraze i smrti, i konfliktu između njih i činu prkošenja. Povećanje broja zabilježenih kršenja posebnih epidemioloških mjera se može objasniti *socijalizacijskom teorijom ili teorijom učenja*, odnosno ohrabrivanjem za devijantni čin zbog sve češćih slučajeva.

Kršenja mjera etiketirano je devijantno ponašanje i taktika nemoćnih kao reakcija i otpor aparatu moći i predstavlja proces prilagodbe i usklađivanja sa okruženjem i novonastalom situacijom. Taktike od aktera zahtijevaju snalažljivost, intuitivno i brzo djelovanje. Čovjek se pronašao u izvanrednoj situaciji, u strahu za vlastiti život i sa velikom količinom neznanja o događanjima u svijetu. Vrijeme jake socijalne kontrole je možda pobudilo više straha od same zaraze, preispitivanje racionalnosti strateških modela za suzbijanje virusa zbog uviđanja da je svaka sfera našeg života pa čak i socijalizacija pod kontrolom moćnika. Globalna pandemija sa

svim svojim posljedicama učinila je da se čovjek osjeća usamljeno i izolirano iako je član društva. Ukinuto pravo na neke od osnovnih životnih potreba poput socijalizacije prirodno je budilo otpor u čovjeku. Strah od zaraze je postao manji od želje za druženjem, socijalna distanca je predstavljala veći problem od samoizolacije. I dalje je prisutan virus, i dalje se broje novi slučajevi zaraze koronavirusom, ali situacija se mijenja. Ljudi traže izlaz i povratak starim navikama i starom načinu života, svoje želje prilagođavaju kroz taktike.

7. Popis literature

1. Akers, R. L. (1983) *Deviant Behavior: A social Learning perspective*, 3., Belmont, CA
2. Arnold, W. R., Brungardt, T. M. (1983) *Juvenile Misconduct and Delinquency*, Boston: Houghton Mifflin
3. Becker, H. S. (1973) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York: Free Press
4. *devijantno ponašanje*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 24. 8. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=14878>.
5. De Certeau, M. (2002) *Invencija svakodnevice*, prev. G. Popović, Zagreb: Naklada MD
6. Durkheim, E. (1951) *Suicide: Sociological and statistical Study*, New York: Glencoe Free Press
7. Google Novosti, *podaci o cijepljenom stanovništvu*. Pristupljeno 3. 9. 2021. <https://news.google.com/covid19/map?hl=hr&state=7&mid=%2Fm%2F01pj7>
8. Google Novosti, *podaci o zaraženom stanovništvu*. Pristupljeno 3. 9. 2021. <https://news.google.com/covid19/map?hl=hr&mid=%2Fm%2F02j71>
9. Kornhauser, R. R. (1978) *Social Sources of Delinquency: An Appraisal of Analytic Models*, Chicago: University of Chicago Press
10. *kriza*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=34066>
11. *latentan*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 4. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=35549>
12. Lemert, E. M. (1972) *Human Deviance, Social Problems and Social Control*, 2., Eglewood Clifs, NJ: Prentice Hall

13. Lorenz, K. (1992) *Osam smrtnih grijeha čovječanstva*. Treći program Hrvatskog radija 36., Matijašević, A. Zagreb, Hrvatski radio
14. Matić, R. (2003) *Društvena promocija bezakonja: Uvod u sociologiju devijantnosti*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naknada
15. McCaghy, Ch. H. (1985) *Deviant Behavior: Crime, Conflict and Inerest Groups*, 2., New York: Macmillan
16. Merton, R. K. (1938) *Social structure and anomie*, American Sociological Review, str. 672 – 682
17. *pandemija*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 9. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=46397>
18. Riesman, D. (1950) *The Lonely Crowd*, New Heaven: Yale University Press
19. Simon, W., Gangon, I.H. (1976) *The anomie: A post mertonian conception*, American journal of sociology, 2. (356-378)
20. Šakić, V. (1991) *Neki socioekonomski i psihologijski faktori kriminalnog ponašanja* (Doktorska disertacija), Filozofski fakultet, Zagreb
21. Wirth, L. (1938) *Urbanisam as a Way of life*. American Journal of Sociology, 44. (1-24)